

Parafia św. Mikołaja w Maluszyńcu w świetle wizytacji kanonicznej bp. Stanisława Nowaka z dnia 7 grudnia 1986 r.

Praktyka wizytowania przez biskupów parafii, kościołów i kaplic rozwijała się na przestrzeni wieków, a swymi korzeniami sięga początków chrześcijaństwa. Już apostoł Paweł, który niejednokrotnie nawiedzał założone przez siebie gminy chrześcijańskie, wyrażał w ten sposób troskę zarówno o sprawy duchowe, jak i materialne pierwszych wyznawców Chrystusa. Działalność apostołską Pawła ukazuje nam jego współtowarzysz w podróży misyjnych – Ewangelista św. Łukasz, na kartach *Dziejów Apostolskich*. Tradycja pierwszych apostołów zyskała swoich kontynuatorów w osobach biskupów, którzy od czasu obrad Soboru w Trydencie (1543-1563) mieli obowiązek raz w roku dokonać wizytacji swej diecezji. Do tej czynności hierarcha delegował zwykle archidiacona lub dziekana, jednak zawsze w obecności notariusza. Biskupi osobiście dokonywali wizytacji najczęściej wtedy, gdy dochodziło do konsekracji nowego kościoła, ołtarza lub z racji bierzmowania¹. Wizytację zwykle poprzedzał kwestionariusz pytań, na jakie musiał udzielić odpowiedzi proboszcz, a dokumentem wtórnym z przeprowadzonej czynności był sporządzony protokół². Celem podstawowym wizytacji

---

ŁUKASZ KOPERA – dr nauk humanistycznych w zakresie historii, absolwent Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie (obecnie Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie), autor książek i artykułów naukowych z zakresu historii Kościoła i szkolnictwa; popularyzator wiedzy o rodzinnej parafii św. Mikołaja w Maluszyńcu.

¹ SOBÓR TRYDENCKI, *Zasady przeprowadzania wizytacji przez przełożonych*, w: *Dokumenty Soborów Powszechnych*, t. 4, red. A. Baron – H. Pietras, Kraków 2004, 739-741; S. LITAK, *Akta wizytacyjne parafii z XVI-XVIII wieku jako źródło historyczne*, „Zeszyty Naukowe KUL” 5 (1962) 3, 41-58.

² W kwestionariuszu wizytacyjnym podawano najczęściej pytania. Chodzi tu o wezwanie, termin poświęcenia kościoła, fundatora, kolatora, patrona, świeckie władz-

kanoniczej było dokładne zbadanie kondycji materialnej i duchowej, w jakiej znajdowała się parafia.

Na przestrzeni wieków odbyło się kilka wizyt biskupich w parafii św. Mikołaja w Maluszynie, z których zachowały się protokoły powizytacyjne, mniej lub bardziej szczegółowe. Do nich należy obszerna wizytacja arcybiskupa gnieźnieńskiego Jana Łaskiego z początku XVI w.³, wizytacje biskupów kujawsko-kaliskich Józefa Koźmiana (1830 r.), Wincentego Teofila Chościak-Popiela (16-17 września 1877 r.), Aleksandra Bereśniewicza (28-29 maja 1885 r.) i Stanisława Zdzitowieckiego (14-21 września 1903 r.)⁴. W nowej diecezji częstochowskiej, utworzonej w 1925 r., parafię maluszyńską wizytowali tak biskupi diecezjalni, jak i biskupi pomocniczy. Dwukrotnie przybywał do Maluszyna pierwszy biskup częstochowski dr Teodor Kubina (17 maja 1928 r. i 6 czerwca 1935 r.)⁵. Później parafię wizytowali najczęściej biskupi pomocniczy: Stanisław Czajka, Franciszek Musiel, Antoni Długosz, Jan Wątroba oraz Andrzej Przybylski. W dniu 7 grudnia 1986 r. jedyny raz parafię maluszyńską wizytował kanonicznie biskup diecezjalny dr Stanisław Nowak⁶.

1. Maluszyn – miejscowość i parafia

Kiedy bp S. Nowak przybył do Maluszyna, miejscowa parafia wchodziła w skład dekanatu gidelskiego, włączonego w 1925 r. w granice nowej diecezji częstochowskiej. Według administracji państwowej Maluszyn położony był wówczas w województwie częstochowskim i gminie Żytno. Był małą miejscowością, w której można było zaobserwować dawne zabudowania dworskie, należące do właścicieli wsi z rodu Potoc-

---

two nad parafią, filie. Zob. J. KOPIEC, *Przepisy prawne dotyczące przeprowadzania wizytacji kościelnych w diecezji wrocławskiej w XVI-XVIII wieku*, w: *Kultura prawna w Europie Środkowej*, red. A. Barciak, Katowice 2006, 89.

³ J. ŁASKI, *Liber beneficiorum archidiecezji gnieźnieńskiej*, wyd. J. Łukowski, t. 2, Gniezno 1881, 209-211.

⁴ H. OSTROWSKA, *Dzieje Maluszyna i jego dziedziców z opowiadania i z pamięci zebrane przez hrabinę Helenę [z Morstinów] Ostrowską*, oprac. A.J. Zakrzewski, Warszawa 2011, 441-442; 746-747.

⁵ Ł. KOPERA, *Duszpasterstwo i życie religijne wiernych w parafii Maluszyn*, w: *Villa Maluschyn 1412-2012. 600 lat parafii św. Mikołaja w Maluszynie. Księga Jubileuszowa*, red. A.J. Zakrzewski – Ł. Kopera, Częstochowa 2012, 154-155.

⁶ ARCHIWUM PARAFII ŚW. MIKOŁAJA W MALUSZYNIE (APMALUSZYN), Protokół wizytacji kanonicznej w parafii św. Mikołaja w Maluszynie przeprowadzonej w dniu 7 grudnia 1986 r. przez Księdza Biskupa Ordynariusza Stanisława Nowaka, sygn. brak, 1-4.

kich i Ostrowskich⁷. Tym ostatnim wieś zawdzięczała największy rozwój przestrzenny i demograficzny. Ostrowscy byli także gorliwymi opiekunami (kolatorami) miejscowej parafii, która od momentu wygaśnięcia ich linii w 1923 r.⁸ pozostawała w stagnacji, a wręcz popadała w ruinę.

Z wielu instytucji, które funkcjonowały w Maluszynie sprzed reformy administracyjnej kraju w 1975 r., pozostała szkoła podstawowa i przedszkole. Szkołą kierowała Krystyna Balcerowicz, a oddział przedszkolny prowadziła Wiesława Pasak. W miejscowości funkcjonowały jeszcze poczta, ośrodek zdrowia, gminna spółdzielnia i kilka sklepów. Z organizacji społecznych działała Ochotnicza Straż Pożarna.

Maluszyn ozdabiał jednak kościół parafialny św. Mikołaja wzniesiony w latach 1777-1787 w miejsce poprzedniego, drewnianego, który spłonął. W świątyni od lat czczony był obraz Matki Bożej Pocieszenia, umieszczony na zasuwie w głównym ołtarzu⁹. W kościele tym odprawiane były trzy msze i wszystkie nabożeństwa. Stan materialny świątyni pozostawiał jednak wiele do życzenia. Była zawilgocona, posiadała starą, wypłowiałą polichromię, poszarzałe ołtarze. Nie najlepiej wyglądało też poszycie dachowe¹⁰. Jedynie co pozytywnie zwróciło uwagę wizytującego, było pancerne tabernakulum, chroniące Najświętszy Sakrament¹¹.

Jeszcze gorzej wypadła rezydencja proboszczowska – plebania, która znajdowała się w „stanie prawie ruinalnym”. Mieszkał w niej wikariusz ks. Zbigniew Berdys, a dotychczas przebywający w niej organista Stanisław Banaszczyk wyprowadził się na prośbę proboszcza do organistówki, także w opłakanym stanie, aby w zrujnowanej plebanii mógł rozpocząć się remont. Duszpasterstwo w Maluszynie prowadził w tym czasie ks. Józef Kruszc. Jego mieszkaniem pozostawał dom zakupiony dla parafii przez poprzednika, tzw. nowa plebania. Biskup ten budynek ocenił jako dobry i w przyszłości, po odrestaurowaniu starej plebanii, mógłby służyć za dom katechetyczny¹².

⁷ H. OSTROWSKA, *Dzieje Maluszyna i jego dziedziców*, 49-51.

⁸ M. ZWOLIŃSKI, *Poczet rodów herbowych ziemi częstochowskiej*, Częstochowa 2009, 191.

⁹ J. ZWIĄZEK, *Z przeszłości kościelnej Maluszyna i okolicy*, w: *Villa Maluschyn*, 36; M. ŁĄCKA-MAŁECKA, *Tytuł kościoła świętego Mikołaja i świętego Krzyża oraz kult świętych w parafii Maluszyn*, w: *Villa Maluschyn*, 142-143.

¹⁰ APMALUSZYN, Protokół wizytacji kanonicznej w parafii św. Mikołaja w Maluszynie przeprowadzonej w dniu 7 grudnia 1986 r. przez Księdza Biskupa Ordynariusza Stanisława Nowaka, sygn. brak, 3.

¹¹ Tamże.

¹² Tamże.

Specyfiką parafii było, iż jej kościół parafialny usytuowany był na wysokiej skarpie nad rzeką Pilicą, która na tym odcinku stanowiła naturalną granicę między biskupstwem częstochowskim i kieleckim, a zarazem między województwem częstochowskim, kieleckim i piotrkowskim. Wszystkie miejscowości należące do parafii, w liczbie czternastu, porozrzucane były więc na lewym brzegu Pilicy w promieniu blisko 10 km. Jak zauważył bp S. Nowak, takie „usytuowanie kościoła również nie sprzyja rozwojowi religijności u parafian”¹³. Parafia wymagała więc od prowadzących w niej duszpasterstwo odpowiedniego zaangażowania oraz sprawnej organizacji pracy.

2. Kościół parafialny, kaplica i cmentarz

O kościele parafialnym bp S. Nowak zapisał, że „mógłby być perłą budownictwa sakralnego z racji na starożytność i walory architektoniczne”¹⁴. Rzeczywiście kościół, mimo że zaniedbany, można uznać za przykład budownictwa sakralnego o bezstylowej konstrukcji. Wnętrze posiada cechy stylu barokowego z bogatym wyposażeniem wnętrza w liczne figury, obrazy i wota umieszczone w głównym ołtarzu. Murowana świątynia swój kształt i uposażenie zawdzięcza jej kolatorom – Ostrowskim.

W protokole nie podano żadnych szczegółowych danych odnośnie do pobudowania i dalszych prac remontowych świątyni, ale te fakty znane są z innych źródeł. Tak naprawdę rozpoczęte w 1777 r. prace budowlane nad świątynią zakończyły się dopiero w 1903 r., kiedy odbyła się jej konsekracja z rąk bp. kujawsko-kaliskiego Stanisława Zdzitowieckiego¹⁵.

Nie podano też żadnych informacji dotyczących wyposażenia kościoła w naczynia i sprzęty liturgiczne, ale i te fundowali przeważnie kolatorowie – Ostrowscy. Biskup jako jedyny zauważył, że parafia nie posiada stosownych zabezpieczeń tych sprzętów. Szczególną uwagę Wizytatora przykuł jednak obraz Matki Bożej umieszczony w głównym ołtarzu, pędzla braci Jędrzejczyków z Ciężkowiczek, „przypominający obraz Ostrobramski”¹⁶. Świątynia posiadała jeszcze dwa boczne ołtarze,

¹³ Tamże.

¹⁴ APMALUSZYN, Protokół wizytacji kanonicznej w parafii św. Mikołaja w Maluszyńcu przeprowadzonej w dniu 7 grudnia 1986 r. przez Księdza Biskupa Ordynariusza Stanisława Nowaka, sygn. brak, 4.

¹⁵ J. ZWIĄZEK, *Z przeszłości kościelnej Maluszyńca*, 48.

¹⁶ APMALUSZYN, Protokół wizytacji kanonicznej w parafii św. Mikołaja w Maluszyńcu

w których znajdowały się obrazy św. Mikołaja i Serca Pana Jezusa na zasuwach. Bogato był urządzony chór organowy, a w roku konsekracji świątyni na ścianach zawisły rzadko spotykane, terakotowe stacje Drogi Krzyżowej. Poza tym w świątyni od lat nie było remontów. Kościół był szary i ponury. Obrazy i dekoracyjne obrusy na ołtarzach były wyblakłe. Czuć było wilgoć. Przyczyną były zaniechane remonty, które i tak po wojnie, w latach komunistycznej PRL, mogły odbywać się wyłącznie za zgodą władz państwowych.

Cmentarz parafialny znajdował się kilkadziesiąt metrów od kościoła parafialnego. Został założony w poł. XVIII w., kiedy pobudowano na nim pierwszą kaplicę św. Barbary. W momencie wizytacji kaplica była już nowa, ufundowana przed blisko stu laty przez miejscowych dziedziców¹⁷. Wizytator stwierdził, że „Cmentarz z zabytkową, piękną kaplicą, mauzoleum Ostrowskich, mógłby być również miejscem godnym oczekiwania na ostateczne zmartwychwstanie, ale i on jest zaniedbany”¹⁸.

3. Duszpasterze i ich aktywność

W parafii Maluszyn duszpasterstwo parafialne prowadzili zwykle proboszcz i jego pomocnik – wikariusz, których wspierał organista i kościelny. Proboszcz ks. Józef Kruszec (1930-2015)¹⁹, który do parafii Maluszyn przeprowadził się przed dwoma laty, uchodził w oczach swojego zwierzchnika za duszpasterza gorliwego, który miał odnieść w parafii znaczące sukcesy²⁰. O wiele mniejszy staż pracy w parafii od proboszcza posiadał wikariusz ks. Zbigniew Berdys, który był neoprezbiterem i do Maluszyna przybył latem 1986 r.²¹ Najbardziej rozeznany w sprawach parafii był organista Stanisław Banaszczyk. Ten pracował przy kościele maluszyńskim od 15 lat.

---

przeprowadzonej w dniu 7 grudnia 1986 r. przez Księdza Biskupa Ordynariusza Stanisława Nowaka, sygn. brak, 3; M. ŁACKA-MAŁECKA, *Tytuł kościoła świętego Mikołaja*, 143.

¹⁷ K. MACIASZCZYK-BEDNAREK, *Kościół parafialny i jego uposażenie*, w: *Villa Maluschyn*, 111-115.

¹⁸ APMALUSZYN, Protokół wizytacji kanonicznej w parafii św. Mikołaja w Maluszynie przeprowadzonej w dniu 7 grudnia 1986 r. przez Księdza Biskupa Ordynariusza Stanisława Nowaka, sygn. brak, 3.

¹⁹ P. WOLNICKI, *Śp. Ks. Kan. Józef Kruszec (1930-2015)*, WACz 89 (2015) 1-6, 91-92.

²⁰ APMALUSZYN, Protokół wizytacji kanonicznej w parafii św. Mikołaja w Maluszynie przeprowadzonej w dniu 7 grudnia 1986 r. przez Księdza Biskupa Ordynariusza Stanisława Nowaka, sygn. brak, 4.

²¹ *Święcenia kapłańskie*, CzWD 60 (1986) 7, 157-158.

Parafia obliczona była na nie całe 2000 wiernych, których bp S. Nowak określił jako „szczerze przywiązanych do Kościoła”. Zaznaczył przy tym, że wśród parafian jest grupa ludzi nieufnych proboszczowi, co było zaszłością dawnych stosunków we wsi panujących między plebanią a dworem. Ludność w parafii zajmowała się wyłącznie rolnictwem, ale dało się także zaobserwować odpływ młodych ludzi do okolicznych zakładów i większych miast²².

W parafii prowadzono zwyczajne duszpasterstwo, na które składały się codzienna liturgia oraz katechizacja dzieci i młodzieży. Na terenie parafii oprócz szkoły i przedszkola w Maluszynie funkcjonowały jeszcze dwie szkoły podstawowe w pobliskiej Silniczce i nieco bardziej odsuniętym od kościoła parafialnego Łazowie. W obu tych miejscowościach odbywała się nauka religii w prywatnych domach. Przy parafii natomiast działały nieliczne grupy i stowarzyszenie o charakterze katolickim. Wśród nich Biskup-Wizytator wymienił: Radę Parafialną, Ruch Światło-Życie, Koło Ministrantów, Kółko Różańcowe i Duszpasterstwo Charytatywne. Wszystkie te organizacje zasilala jednak niewielka grupa wiernych²³.

Pozytywnie została oceniona przez Wizytatora kancelaria parafialna, lustrwana na bieżąco przez dziekana gidelskiego. Wszystkie księgi metrykalne prowadzone były na bieżąco, a i stare były odpowiednio poukładane i zabezpieczone²⁴. Było to dowodem, że w parafii udzielano sakramentów zgodnie z praktyką i prawodawstwem Kościoła. Parafia posiadała także kronikę, którą zaprowadzili księża jeszcze przed wojną²⁵. Wszystkie księgi parafialne są dzisiaj cennymi źródłami dotyczącymi historii i demografii parafii nawet bardzo odległych czasów.

---

²² APMALUSZYN, Protokół wizytacji kanonicznej w parafii św. Mikołaja w Maluszynie przeprowadzonej w dniu 7 grudnia 1986 r. przez Księdza Biskupa Ordynariusza Stanisława Nowaka, sygn. brak, 2.

²³ APMALUSZYN, Protokół wizytacji kanonicznej w parafii św. Mikołaja w Maluszynie przeprowadzonej w dniu 7 grudnia 1986 r. przez Księdza Biskupa Ordynariusza Stanisława Nowaka, sygn. brak, 4.

²⁴ Z parafii maluszyńskiej zachowały się księgi metrykalne prowadzone nieprzerwanie od 1732 r. Aktualnie metryki z okresu 1732-1949 znajdują się w Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza w Częstochowie. Zob. W.P. WLAŻLAK, *Inwentarz ksiąg metrykalnych Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza w Częstochowie*, „Rocznik Towarzystwa Genealogicznego Ziemi Częstochowskiej” 1 (2011), 40-44.

²⁵ AACz, sygn. KD 385; APMALUSZYN, Kronika parafialna, sygn. brak.

4. Zalecenia powizytacyjne

Parafia Maluszyn w świetle wizytacji bp S. Nowaka nie wypadła najlepiej na tle placówek duszpasterskich w diecezji częstochowskiej. Świadczy o tym szereg zaleceń postawionych w protokole powizytacyjnym, a mianowicie:

- „1. Przystąpić do ratowania murów kościoła zawilgoconych i zagrzybiałych, przez przeprowadzenie odpowiednich zabiegów konserwatorskich. Dach należałoby pokryć miedzianą blachą. Kościół ogrzać, żeby uchronić go od ponownego zawilgocenia. Ołtarze wymagają odnowienia. Kościół trzeba odmalować. Wszystko to należy czynić w porozumieniu z odpowiednimi komisjami Kurii diecezjalnej i konserwatorem wojewódzkim.
2. Przystąpić do kapitalnego remontu starej plebanii.
3. Po wyremontowaniu starej plebanii dostosować obecne mieszkanie proboszcza do celów katechetycznych i młodzieżowych.
4. Kontynuować dalsze prace remontowe obecnej organistówki.
5. Pomyśleć o dostosowaniu budynków gospodarczych do celów duszpasterstwa wakacyjnego.
6. Rozpocząć budowę kaplicy katechetycznej i mszalnej w Silniczce, na którą jest pozwolenie z województwa.
7. Wszczęć starania o budowę kaplicy katechetycznej w Łazowie.
8. Trzeba przystąpić do naprawy murów cmentarza parafialnego i ratowania kaplicy-mauzoleum, stojącej na cmentarzu.
9. Budynki kościelne ubezpieczyć na odpowiednią sumę i założyć księgi: inwentarzową i wieczystą.
10. Skoro jest dwóch księży w tak niewielkiej parafii, to należałoby obsłużyć Mszą świętą nie tylko Łazów, ale i Silniczkę.
11. Zastosować się do wskazań wizytacyjnych wizytatora z Wydziału Katechetycznego Kurii odnośnie 2 godzin nauczania religii w tygodniu i zorganizowania grup katechetycznych dla najmłodszych.
12. Zaktywizować duszpasterstwo młodzieżowe, rodzinne i pracownicze, spróbować zorganizować katechezę dla dorosłych.
13. Wobec rozpicia parafii, wprowadzić Bractwo Trzeźwości św. Maksymiliana. Zorganizowana na nowo rada duszpasterska niech pomoże duszpasterzowi w tej sprawie.
14. Piękny obraz Matki Bożej Miłosierdzia w głównym ołtarzu niech się stanie przedmiotem szczególnej czci i ośrodkiem kultu maryjnego”²⁶.

²⁶ APMALUSZYN, Protokół wizytacji kanonicznej w parafii św. Mikołaja w Maluszynie przeprowadzonej w dniu 7 grudnia 1986 r. przez Księdza Biskupa Ordynariusza Stanisława Nowaka, sygn. brak, 3-4.

Sam Wizytator wobec tylu problemów parafii uznał wykonanie powyższych zaleceń za nierealne. Ich realizację pozostawił jednak proboszczowi. Upływ czasu pokazał, a od wizytacji bp. S. Nowaka mijają 32 lata, że w parafii maluszyńskiej zmieniło się niewiele.

Zakończenie

Analiza nawet tak krótkiego, bo ograniczonego do najistotniejszych kwestii z życia parafii, protokołu wizytacji biskupiej przeprowadzonej w 1986 r., pozwala odtworzyć najistotniejsze kwestie z życia miejscowej parafii w tym okresie, ponieważ dokument na którym została oparta posiada wartość źródłową. Tym bardziej, że jest jedynym dokumentem oglądowym parafii Maluszyn sporządzonym przez częstochowskiego biskupa diecezjalnego dr. Stanisława Nowaka. Z protokołu wynika, że parafią św. Mikołaja zarządzało wówczas dwóch księży – proboszcz i wikariusz, którzy mieli pod opieką blisko 2000 wiernych. W protokole nienajlepiej rysuje się obraz kościoła parafialnego, pozostałych budynków kościelnych oraz kondycji duchowej wiernych. Świątynia i zabudowania plebańskie pozostawały bardzo zaniedbane, wymagające pilnych remontów. Wierni zaś nie wykazywali większej aktywności religijnej oprócz uczestnictwa w niedzielnej i świątecznej Eucharystii. Dużym problemem u mieszkańców parafii, zapewne części, było pijaństwo. Najmocniejszą stroną wizytacji pozostaje aktywność duszpasterska księży, którzy pomimo trudności warunków materialnych, tak świątyni, jak i zabudowań mieszkalnych, a także oporu grupy parafian, podejmowali gorliwe duszpasterstwo religijne.

St. Nicholas Parish in Maluszyn in the Light of the Protocol of Canonic Visit of Bishop Stanisław Nowak on 7 December 1986 Summary

Church visits are an important source of knowledge about the history of the parish. The proof of this is the protocol from the canonic visit at the parish of St. Nicholas in Maluszyn, conducted on 7 December 1986 by Bishop Stanisław Nowak, Ordinary of Częstochowa. The protocol presents the most important issues in the life of the parish and the faithful, describes the condition of the church and church buildings, and recommendations for urgent work which were given.

Słowa kluczowe: wizytacja, Maluszyn, biskup Stanisław Nowak.
Keywords: pastoral visit, Maluszyn, Bishop Stanisław Nowak.

Bibliografia

I. Źródła

1. Archiwalne

ARCHIWUM ARCHIDIECEZJI CZĘSTOCHOWSKIEJ IM. KS. WALENTEGO PATYKIEWICZA
W CZĘSTOCHOWIE
sygn. KD 385.

ARCHIWUM PARAFII ŚW. MIKOŁAJA W MALUSZYNIE
sygn. brak – Kronika parafialna.
sygn. brak – Protokół wizytacji kanonicznej w parafii św. Mikołaja w Maluszynie
przeprowadzonej w dniu 7 grudnia 1986 r. przez Księdza Biskupa Ordynariusza
Stanisława Nowaka.

2. Drukowane

Łaski J., *Liber beneficiorum archidiecezji gnieźnieńskiej*, wyd. J. Łukowski, t. 2,
Gniezno 1881, 209-211.
Sobór Trydencki, *Zasady przeprowadzania wizytacji przez przełożonych*, w: *Doku-
menty Soborów Powszechnych*, t. 4, red. A. Baron – H. Pietras, Kraków 2004.

II. Opracowania

Kopera Ł., *Duszpasterstwo i życie religijne wiernych w parafii Maluszyn*, w: *Villa
Maluschyn 1412-2012. 600 lat parafii św. Mikołaja w Maluszynie. Księga Jubile-
uszowa*, red. A. Zakrzewski – Ł. Kopera, Częstochowa 2012, 151-208.
Kopiec J. *Przepisy prawne dotyczące przeprowadzania wizytacji kościelnych w die-
cezji wrocławskiej w XVI-XVIII wieku*, w: *Kultura prawna w Europie Środkowej*,
red. A. Barciak, Katowice 2006, 85-94.
Litak S., *Akta wizytacyjne parafii z XVI-XVIII wieku jako źródło historyczne*, „Zeszy-
ty Naukowe KUL” 5 (1962) 3, 41-58.
Łącka-Małecka M., *Tytuł kościoła świętego Mikołaja i świętego Krzyża oraz kultu
świętych w parafii Maluszyn*, w: *Villa Maluschyn 1412-2012. 600 lat parafii św.
Mikołaja w Maluszynie. Księga Jubileuszowa*, red. A. Zakrzewski – Ł. Ko-
pera, Częstochowa 2012, 129-150.
Maciaszczyk-Bednarek K., *Kościół parafialny [w Maluszynie] i jego uposażenie*, w:
*Villa Maluschyn 1412-2012. 600 lat parafii św. Mikołaja w Maluszynie. Księga
Jubileuszowa*, red. A. Zakrzewski – Ł. Kopera, Częstochowa 2012, 99-128.
Ostrowska H., *Dzieje Maluszyna i jego dziedziców z opowiadania i z pamięci ze-
brane przez hrabinę Helenę [z Morstinów] Ostrowską*, oprac. A.J. Zakrzewski,
Warszawa 2011.

Święcenia kapłańskie, CzWD 60 (1986) 7, 157-158.

Właźlak W.P., *Inwentarz ksiąg metrykalnych Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza w Częstochowie*, „Rocznik Towarzystwa Genealogicznego Ziemi Częstochowskiej” 1 (2011), 11-581.

Wolnicki P., *Śp. Ks. Kan. Józef Kruszc (1930-2015)*, WACz 89 (2015) 1-6, 91-92.

Związek J., *Z przeszłości kościelnej Maluszyna i okolicy*, w: *Villa Maluschyn 1412-2012. 600 lat parafii św. Mikołaja w Maluszynie. Księga Jubileuszowa*, red. A. Zakrzewski – Ł. Kopera, Częstochowa 2012, 17-98.

Zwoliński M., *Poczet rodów herbowych ziemi częstochowskiej*, Częstochowa 2009.